

Бабой О.В. Маслова І.А.

ЗОШИТ
з української мови
4 клас

розвивайка
(перевірка і корекція
ЗУН)

- Тестування по всіх темах
- Самостійні роботи
- Робота з текстами
- РЗМ (Аудіювання, переказ, діалог)
- Творча робота

II частина

РОБОЧИЙ ЗОШИТ
з української мови
для учнів 4 класів загальноосвітніх шкіл
із російською мовою навчання

Рецензенти: Бурдужа О. Г., ведучий методист ДОЗ «Придністровський державний інститут розвитку освіти», вчитель української мови та літератури вищої квал. категорії МЗЗ «ТСШ № 16»;

Стрецькул Н. Л. вчитель української мови вищої квал. категорії МЗЗ «ТСШ № 5».

Укладачі: Бабой Ольга Василівна, учитель української мови та літератури вищої квал. категорії;

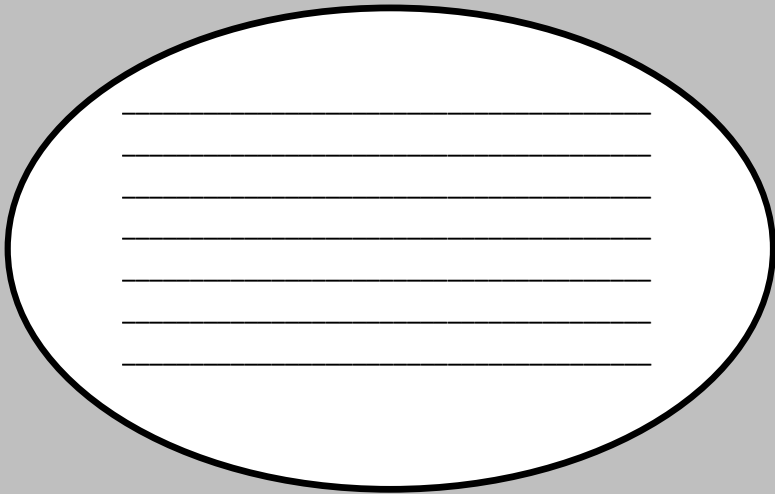
Маслова Інга Андріївна, учитель української мови та літератури II квал. категорії.

Робочий зошит «Розвивайка» для 4 класу є методичним посібником, який може використовуватися у загальноосвітніх школах Придністровської Молдавської Республіки.

Цей посібник призначений для контролю навчальних досягнень учнів, передбачених у 4 класі за новими освітніми стандартами. Зміст, обсяг і форма завдань відповідають новій редакції навчальної програми та вимогам оцінювання.

Посібник складається із двох частин: перевірочних робіт з української мови та української літератури для учнів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання. Наведені роботи містять завдання для тестової перевірки мовних знань, умінь і навичок, тексти для списування, деформовані тексти, тестові завдання для перевірки аудіювання тощо.

Зошит побудовано та складено згідно із програмою з навчального предмета «Українська (офіційна) мова 1-4 класи» (Бронич І. О., Дубик А. О. Ніконова І. В.). Для учнів подаються цікаві ігрові, логічні завдання з розділів «Лексикологія», «Орфографія», «Фонетика».

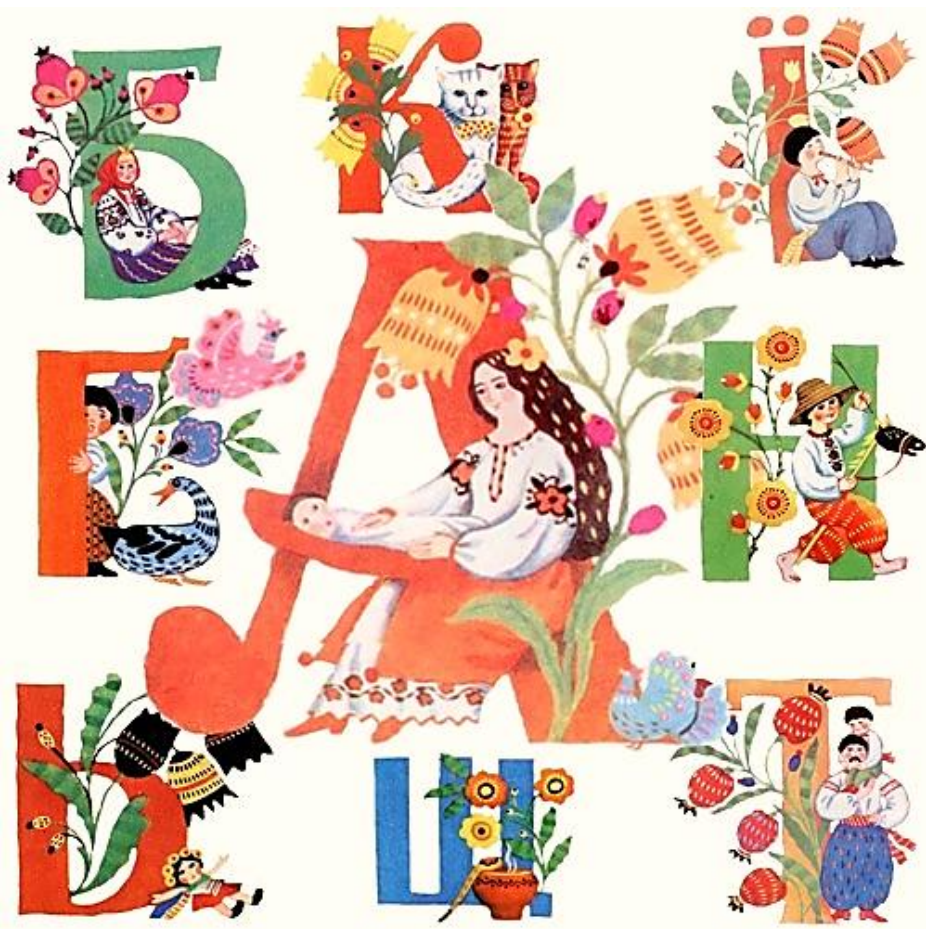

A large white oval with a black border, centered on a gray background. Inside the oval, there are seven horizontal black lines, evenly spaced, intended for writing.

ова і

мовленн

ІМЕННИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

----- ТЕСТОВА ПЕРЕВІРКА МОВНИХ ЗНАНЬ -----

І варіант

Дата _____

1. Іменники – це слова, що є:

а) ознакою предмета; б) назвами предмета; в) дією предмета.

2. Іменники, що є назвами істот, відповідають на питання:

а) що?; б) який?; в) хто?

3. Познач рядок, у якому записані загальні іменники.

а) річка Дніпро, Чорне море;

б) країна, гори, вулиця;

в) Україна, Карпати, Тарас Шевченко.

4. Запиши слова, вставивши пропущені букви:

Щоде...ик, мат..мат..ка, л..мон, вул..ця, в..лосипед, кор..дор,
д..тинство, м..тро, м..даль, ч..решня.

5. До поданих загальних назв дібрати іменники – власні назви:

Письменник (_____).

Місто (_____).

Річка (_____).

6. За ключовими словами назвати професію. Визначити рід і число ключових слів:

Учні, дошка, щоденник, школа, клас. (_____).

Бинт, шприц, лікарня, укол, ліки. (_____).

7. Знайти «зайве» слово за його приналежністю до певного роду:

Дош, острів, кінь, тінь, кущ.

Калина, родина, сумка, лелека, країна.

8. Впізнай слово за ознаками.

Крикливі, непосидючі, шкодливі, рідні, любі _____.
Зелене (червоне, жовте), кисло-солодке, кругле _____.

9. Утвори імена, додаючи літеру: ..етро, ..ксана, ..вась, ..икита.

10. Яке слово зайве?

- а) «Гомін»; б) «Адеверул Ністрян»;
- в) «Придністров'я»; г) Тирасполь.

Оцінка _____

II варіант

Дата _____

1. Іменники відповідають на питання:

- а) який? яка? яке? які?;
- б) хто? що?;
- в) що робити? що зробити?

2. Іменники, що є назвами неістот, відповідають на питання:

- а) що?; б) який?; в) хто?

3. Познач рядок, у якому записані іменники.

- а) Добро, зло, зелений;
- б) снігопад, радість, зелень;
- в) сніговий, радісний, сніг.

4. Запиши слова, вставивши пропущені букви:

М..даль, д..ржава, боро..ьба, во..зал, т..лефон, кал..ндар,
пш..ниця, д..ректор, гіл..я, пен..ок.

5. До поданих загальних назв дібрати іменники – власні назви:

- Країна (_____).
- Гори (_____).
- Дерева (_____).

6. За ключовими словами назвати професію. Визначити рід і число ключових слів:

- Хліб, колос, зерно, жнива, урожай, косовиця. (_____).
- Флешка, комп'ютер, принтер, сканер. (_____).

7. Знайти «зайве» слово за його приналежністю до певного роду:

Вікно, село, море, життя, кутя.
Теля, зайчєня, качка, гусєня, лосєня.

8. Впізнай слово за ознаками.

Запашна, колюча, гарна, червона (біла, жовта) _____.
Охороняє, гавкає, наздоганяє, стереже _____.

9. Утвори імена, додаючи літеру:

..єонід, ..льга, ..ван, ..алинка.

10. Яке слово зайве?

а) Дністер; б) Григоріополь; в) Кам'янка; г) Рибниця.

Оцінка _____

РІД І ЧИСЛО ІМЕННИКІВ. ВІДМІНИ ІМЕННИКІВ

----- Самостійна робота -----

Дата _____

1. Прочитай. Випиши іменники. Визнач число і рід.

Сім'я вечєря коло хати,
вєчїрня зіронька встєє.
Дочка вєчєрять подєє,
а мати хоче научати,
та соловєйко не дєє.
(Т. Шевченко)

2. Переклади подані словосполучення українською мовою, визнач рід іменників.

Острая боль, широкая степь, большая насыпь, очередная запись, стройный тополь, горькая полынь, донецкий уголь, чёрный кофе, древняя летопись, злая собака, ученая степень, настенная живопись, правильная дробь, дальний путь, домашний адрес.

3. Згрупуй подані іменники за відмінами.

Зілля, криниця, господар, мереживо, буревій, веселка, набережна, узвар, куліш, далечінь, непосида, полум'я, хлоп'я, верблюда, Павло, насінина, вітрище, терапевт, картоплиння, Микола, небокрай, коліща, поні, карусель, прядиво, курча, майбутнє, навчання, молодь, лосось, ганчірка, лоша, ім'я, суддя, мати.

I відм.

II відм.

III відм.

IV відм.

I відм.	II відм.	III відм.	IV відм.
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

4. До поданих слів додай назви на позначення маленьких тварин, птахів, щоб можна було довідатись, хто є в кого. Визнач рід іменників.

Корова – теля.

Коза – _____

Кінь – _____

Качка – _____

Курка – _____

Оцінка _____

1. Склади діалог за описаною ситуацією.

У кабінеті шкільної медсестри

Завдання: *Попрацюй у парі. Розглянь малюнок і уяви ситуацію.*

Ситуація: *В учня у школі заболіло горло. Він пішов до кабінету медсестри.*

Розподіліть ролі та складіть діалог між хворим учнем і шкільною медсестрою.

2. Склади діалог за початком, використовуючи додаткову інформацію.

- Мар’янку, подивись на оце диво!
- Яке диво?
- Дивись, які маленькі вогники виблискують на небі!
- Ні, Михайлику, це не вогники, а зорі ...

3. Розіграй діалог за змістом прочитаного тексту.

КОШЕНЯ І МИШЕНЯ

Подружилися кошеня і мишеня. Повернулося кошеня додому, а мама питає: «Що за гарний запах ти із собою принесло?». Котик відповідає: «Так пахне мій друг мишеня!». «Дуже добре, – відказує кішка. – Коли ітимеш до власного смачного приятеля, поклич мене!»

Цієї миті мишка питала у своєї дитини: «Що за гидкий запах ти принесло?» Мишеня пояснило: «Я гралоя із кошениям!» «Та це ж загибель наша!» – злякалася й розгнівалася мишка.

ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ

----- Самостійна робота -----

Дата _____

І варіант

1. Іменники змінюються:

а) за родами і відмінками; б) за числами і відмінками.

2. Підкресли іменники у давальному відмінку однини:

а) подружка; б) подрузі; в) з подругою; г) подруго.

3. Підкресли іменники в орудному відмінку однини:

а) радість; б) піччю; в) любов; г) кров.

4. Провідміняй іменники *білка, учитель*, познач закінчення.

Н.в. _____

5. Склади речення. Постав іменники у потрібному відмінку.

Земля, сніжок, на, падав, легкий.

Двір, хуртовина, кучугури, сніг, у, намела, шкільному.

6. Постав подані іменники в орудному відмінку однини. Познач закінчення.

Радість – _____

Олівець – _____

Учень – _____

Ніч – _____

7. Прочитай вірш. Випиши іменники та розбери їх за таблицею.

Мороз всі вікна заплете
льодком, як павутинкою.
До нас снігуронька прийде
з веселою ялинкою. (А. М'ястківський)

Іменник	На яке питання відповідає	Число	Рід	Відмінок	Закінчення	Член речення

Оцінка _____

Дата _____

II варіант

1. У звертаннях використовується:

а) давальний відмінок; б) кличний відмінок.

2. Підкресли іменники у давальному відмінку множини:

а) яблуні; б) вітрам; в) у школах; г) хлібом.

3. Підкресли іменники в орудному відмінку множини:

а) краями; б) синиць; в) на конях; г) вікнами.

4. Провідміняй іменники *будинок, сонце*, познач закінчення.

Н.в. _____

5. Склади речення. Постав іменники у потрібному відмінку.

Чудовий, аромат, повітря, липи, квітучих, напоєне.

Біля, калина, росте, хата, червона.

6. Постав подані іменники в орудному відмінку однини. Познач закінчення.

Товариш – _____

Життя – _____

Любов – _____

Тінь – _____

Ніч – _____

7. Прочитай вірш. Випиши іменники та розбери їх за таблицею.

Тече вода з-під явора
яром на долину.
Пишається над водою
червона калина. (*Т. Шевченко*)

Іменник	На яке питання відповідає	Число	Рід	Відмінок	Закінчення	Член речення

Оцінка _____

----- ТВОРЧА РОБОТА -----

Дата _____

1. Спиши текст, вставляючи букви на місці пропущених орфограм і потрібні розділові знаки у п'ятому та шостому реченнях.

Горобч..ки (не)відлітають (у)вирій. Цих (не)в..личких пташок можна побачити всюди і в будь-яку пору року. (У) зимку переселяються вони ближче до ж..тла людини, бо там ле..ше знайти поживу. Дорослі птахи дбають про пташ..нят. Батьки годують малят зах..щають від ворогів навчають літати і добувати їжу. Живляться вони плодами і насі(н,нн)ям комахами і личинками. Горобці знищують багато шкідн..ків. Це дуже корисні птахи. (60 слів.)

2. Завдання до тексту.

1. Знайди та випиши з тексту синонім до слова *пiклуватися*.

2. Обведи в *першому* реченні списаного тексту *прийменник*.

3. Знайди у *трьох останніх реченнях слово*, у якому звуків більше, ніж букв. Випиши його.

4. Випиши із тексту просте речення з *однорідними присудками*.

3. Склади текст-розповідь про те, як ти допомагаєш пташкам узимку (4–5 речень).

Оцінка _____

ПРИКМЕТНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

----- ТЕСТОВА ПЕРЕВІРКА МОВНИХ ЗНАНЬ -----

І варіант

Дата _____

1. Прикметник називає:

а) назву предмета; б) ознаку предмета.

2. Прикметник змінюється:

а) за числами та відмінками;

б) за родами, числами й відмінками.

**3. Прочитай текст. Впиши прикметники з іменниками.
Визнач у них число та рід.**

У лисички зубки гострі, мордочка тоненька. Вушка в неї на маківці, хвостик довгий, колушок тепленький. Добре лисичка прибрана: хутро пухнасте, золотисте.

**4. Провідміняй словосполучення *свіжий хліб, вечірнє небо*.
Познач закінчення.**

Н.в. _____

Р.в. _____

Д.в. _____

З.в. _____

Ор.в. _____

М.в. _____

5. Опиши кожний із предметів за кольором, розміром, смаком. Склади з кожним словом словосполучення.

предмет	за кольором	за розміром	за смаком	словосполучення
				
				
				
				

6. Добери по 2 синоніми до кожного слова.

Хоробрий – _____

Ароматний – _____

Гарний – _____

7. Добери антонім до кожного слова.

Темний – _____ Чистий – _____

Худий – _____ Голосний – _____

Оцінка _____

II варіант

Дата _____

1. Прикметник називає:

а) дію предмета; б) ознаку предмета.

2. Прикметник змінюється:

а) за числами та відмінками;
б) за родами, числами й відмінками.

3. Прочитай текст. Випиши прикметники з іменниками. Визнач у них число та рід.

У вовчика зубки гострі, мордочка тоненька, сіренька. Вушка в нього стирчать, хвостик пухнастий, хутро тепленьке. Вовки частіше бувають голодні, злі. Полюбляють їсти сіреньких зайчиків, гарненьких курочок, жирненьких качок.

4. Провідмінай словосполучення *хоробрий юнак, пахуча квітка*. Познач закінчення.

Н.в. _____

Р.в. _____

Д.в. _____

З.в. _____

Ор.в. _____

М.в. _____

5. Опиши кожний із предметів за кольором, розміром, смаком. Склади з кожним словом словосполучення.

предмет	за кольором	за розміром	за смаком	словосполучення
				
				
				
				

6. Добери по 2 синоніми до кожного слова.

Швидкий – _____

Веселий – _____

Посміхатися – _____

7. Добери антонім до кожного слова.

Початок – _____

Темний – _____

Солодкий – _____

Голодний – _____

Оцінка _____

Дата _____

1. Прочитайте текст. Вставте пропущені орфограми.

Український віночок

З давніх-давен на Україні віночок вважаєт..ся національним об(е,и)регом. Жінки із поколі(н,нн)я в поколі(н,нн)я намагают..ся передати свої зна(н,нн)я про традиції народу наступним поколінням: від бабусі – до внучки, від матусі до дон.ки. Значе(н,нн)я ц..ого атрибуту українс..кої символіки ніколи не перебільшувалось. Тому кожна дівчинка ще з дитинства навчалася плести віночки.

Вагомим вважаєт..ся віночок, коли при плетінні використовуют..ся різні лікувальні трави і квіти. Вони мали не тільки корисні властивості, а й своєрідну магічну функцію. Наприклад, любисток користувався славою, ніби він приваблює коха(н,нн)я. Бе(с,з)смертник – для тривалого й (сч,щ)асливого жи(т,тт)я, а віночком із барвінку квітчали наречену на весіллі.

2. Визнач тип списаного тексту.

а) Розповідь; б) опис; в) міркування.

3. Підкресли головні члени речення.

На Україні віночок вважаєт..ся національним об(е,и)регом.

Робота над помилками

Оцінка _____

Дата _____

Лось

Якийсь чоловік, уже підстаркуватий, ішов через зимовий ліс. Це був лісник, котрий подався в обхід, щоб оглянути своє господарство. Був початок березня, але весною ще й не пахло. Злежаний сніг порипував під валянками, тугенький морозець обпікав щоки. Підстаркуватий лісник поминув гурт молодих ялин, вийшов до засніженої річечки — і вкляк...

Він угледів, що неподалік на березі лежить, впавши на бік, великий рогатий лось, а йому в шію вчепився вовк. Мабуть, попадали вони щойно, а перед цим у них кипіла боротьба. Обоє — лось і вовк — помітили людину, а тому на мить позавмирили, стежачи за нею. Тоді лісник підніс угору дубову палицю і, погрозово замірившись, пішов уперед.

Вовк іще якийсь момент тримався зубами за лосеву шію, далі відпустив її та прожогом метнувся на лісника. Не встиг той навіть опустити палицю вовкові на голову, як вовк важким ударом свого тіла звалив його на сніг і вже б учепився зубами, та лісникові пощастило обома руками вхопити вовка за шію. Намагався здушити звіра якомога сильніше, але вовк дряпав його пазурами, викручувався.

Це був дужий і хижий звір. Лісник відчував, що сила полишає його, що за мить-другу вже не зможе боротися з напасником. Та ось із лісникових рук щось миттєво вирвало вовка. Оторопілий лісник звівся, думаючи, що вовк, мабуть, знову кинеться на нього, й побачив лося, що підскочив до вовка, вдарив його рогами й знову підкинув угору. «Так ось хто мене врятував, — подумав лісник. — Я вступився за нього, а він за мене».

А лось, який убив вовка, побіг уздовж берега й скоро сховався поміж деревами. Лісник підібрав на снігу свою палицю і, все ще побоюючись, сторожко підійшов до вовка. Торкнув його палицею — мертвий.

— Що ж, сіроманцю, важив ти на чуже життя — позбувся свого. Лісник узяв вовка за задні лапи й потягнув додому. Вовча

голова поверталася то в один бік, то в другий, ніби ще хотіла злякати когось у лісі своїми ощиреними зубами.

А лісник поглядав між дерева — чи не побачить безстрашного лося, що врятував йому життя.

(Є. Гуцало)

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. В яку пору року відбувалися події?

- а) влітку; б) восени; в) навесні.

2. Хто йшов через зимовий ліс?

- а) мисливець; б) діти; в) лісник.

3. Куди йшов лісник березневим ранком?

- а) на полювання; б) на прогулянку;
в) оглядати лісове господарство.

4. Кого побачив лісник біля засніженої річечки?

- а) велику пухнасту лисицю;
б) лося, якому в шию вчепився вовк;
в) двох зайців.

5. Що зробив лісник, побачивши двобій лося із вовком ?

6. Як вовк зреагував на лісника?

7. Хто врятував лісника від вовка?

8. Чого нас хотів навчити автор твору?

Оцінка _____

ЗАЙМЕННИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

----- ТЕСТОВА ПЕРЕВІРКА МОВНИХ ЗНАНЬ -----

І варіант

Дата _____

1. Займенник – це частина мови, яка:

- а) означає дію предмета;
- б) вказує на предмет, але не називає його;
- в) називає предмет.

2. У якому рядку записано тільки займенники?

- а) вони, трава, ми;
- б) десять, я, зелений, ви;
- в) ми, ви, вони, я, ти, він, вона, воно, вони.

3. Провідміній займенник **Я**, познач закінчення.

Н. в. _____

Р. в. _____

Д. в. _____

З. в. _____

Ор. в. _____

М. в. _____

4. Прочитай загадку, відгадай її. Підкресли займенники, надпиши особу, число.

Вона тоненька і міцна,
латає нам кожух і свитки.
І зветься штука чарівна,
Ви здогадались, дітки?

5. Встав у текст займенники. Визнач їхній відмінок.

На прогулянці
____ вирішив літнім садочком пройтися,
П'ю запах меліси медовий.
З вікна виглядає сестричка Орися
І вигляд у _____ чудовий. (Д. Білоус)

Оцінка _____

II варіант

Дата _____

1. Займенник – це частина мови, яка:

- а) називає предмет;
- б) позначає ознаку предмета;
- в) вказує на предмет, але не називає його.

2. У якому рядку записано тільки займенники?

- а) вона, зелений, ми;
- б) ми, ви, вони, я, ти, він, вона, воно, вони,.
- в) у нього, ти, березень, він.

3. Провідміняй займенник *ВІН*, познач закінчення.

Н. в. _____

Р. в. _____

Д. в. _____

З. в. _____

Ор. в. _____

М. в. _____

4. Прочитай загадку, відгадай її. Підкресли займенники, надпиши особу, число.

Літає часто він довкола,
Дерев чимало поламав,
Але ніде ніхто ніколи
Його не бачив, не тримав.

5. Встав у текст займенники. Визнач їхній відмінок.

Метелик – наче квіточка,
_____ ранній вісник літечка.

Нехай _____ літається,

Коли тепло вертається.

(В. Віденко)

Оцінка _____

Оцінка _____

ДІЄСЛОВО ЯК ЧАСТИНА МОВИ

----- ТЕСТОВА ПЕРЕВІРКА МОВНИХ ЗНАНЬ -----

І варіант

Дата _____

1. Що називається дієсловом?

- а) слова, що вказують на ознаку предмета;
- б) слова, що вказують на назву предмета;
- в) слова, що вказують на дію предмета.

2. У реченні дієслова виступають у ролі:

- а) підмета; б) присудка; в) другорядних членів.

3. У якому рядку записані тільки дієслова?

- а) спів, співачка, солістка;
- б) співучий, голосистий, дзвінкий;
- в) співало, дзвенить, говорять.

4. Назвати одним дієсловом:

- пекти раки _____
- п'ятами накивати _____
- зарубати на носі _____
- ні пари з уст _____

5. Добери дієслова, які характеризують голоси тварин.

Зразок: вовк виє.

гуси _____

півень _____

корова _____

кішка _____

коні _____

6. Заміни подані словосполучення дієсловом у неозначеній формі.

Зразок: давати оцінку – оцінювати.

Давати нагороду –

Одягти на себе одяг –

7. Запиши слова у фонетичній транскрипції. Визнач кількість складів, букв, звуків.

Сміється, вмиваються _____

8. З якими словами НЕ пишеться окремо?

а) не (вчить), не (хоче), не (має);

б) не (ук), не (вдаха), не (билиця);

в) не (притомний), не (щасливий), не (охайний).

9. Визнач у поданих дієсловах час, число, особу, рід (якщо є):

стеляться – _____

розкажуть – _____

говорило – _____

писати – _____

Оцінка _____

II варіант

Дата _____

1. Дієслово – частина мови, що означає:

а) назву предмета; б) дію предмета; в) ознаку предмета.

2. Дієслова в неозначеній формі закінчуються на:

а) -ти, -ть; б) -уть, -ють; в) -ать, -ять.

3. У якому рядку записані тільки дієслова?

а) жартівливий, жартувати, жарт;
б) сірий, гарячий, повільний;
в) пишуть, пригадує, наказував.

4. Назвати одним дієсловом:

– взяти себе в руки _____
– вилетіло з голови _____
– водити за носа _____
– клює носом _____

5. Дібрати дієслова, які характеризують голоси тварин:

Зразок: коні іржуть.

собака _____
лев _____
порося _____
вовк _____
кури _____

6. Заміни подані словосполучення дієсловом у неозначеній формі.

Зразок: давати оцінку – оцінювати.

Виконувати стрибки –
Виконувати танцювальні рухи –

7. Запиши слова у фонетичній транскрипції. Визнач кількість складів, букв, звуків.

В'ється, вмиваєшся _____

8. З якими словами НЕ пишеться окремо?

- а) не (слідкує), не (може), не (скаже);
- б) не (роба), не (ук), не (сподіванка);
- в) не (притомний), не (гарний), не (чистий).

9. Визнач у поданих дієсловах час, число, особу, рід (якщо є):

- гріються – _____
- набрешуть – _____
- плакало – _____
- малювати – _____

Оцінка _____

----- РОБОТА НАД ДІАЛОГОМ -----

ДІАЛОГ «НА ПЕРЕРВІ»

Розстав вірно речення, щоб вийшла зв'язна розповідь.

- Дякую! Ще побачимося у класі!
- А мене Ярина, я з 4-А! А де ти навчалася раніше?
- Звичайно, побачимось! До зустрічі!
- Залюбки підкажу. Вона на першому поверсі, у кінці коридору. Мені теж у той бік, тому можу тебе провести.
- Здрастуй! Будь ласка, підкажи, де тут розташована шкільна їдальня?
- Так, буду навчатися у 4-В класі. Мене звуть Іра. А тебе?
- О, я вчилася у школі № 3, але ми переїхали у нову квартиру. Оце і є їдальня?
- Ти новенька?
- Так. Раджу тобі купувати булочки саме з повидлом. Вони тут дуже смачні!
- О, дуже дякую! Просто я перший день у школі.

1. Прочитай текст.

Квіти нашого краю

Квіти вважаються прикрасою нашого життя. Вони всі прекрасні, без винятку, за що їх називають очима природи. Дуже часто людей з гарною зовнішністю порівнюють із квітами. Кажуть жінці, що вона гарна, мов троянда, або розцвіла, наче квітка. Завжди приємно отримувати квіти у дар, з будь-якої нагоди.

Квіти – постійні супутники нашого життя. Вони нас оточують всюди: у дворах, в будинках, на газонах. Вони зображені на вишитих рушниках, скатертинах, тканинах, з яких ми шиємо одяг. Ними розмальовують гончарні вироби, печі, стіни жител. Найвність малюнків із квітів надає різним предметам побуту затишку і краси.

У нашій республіці можемо зустріти багато різних квітів: шавлію, лаванду, коріандр, м'ята, конвалію, ромашку, тюльпан, лілею, троянду, мак, барвінок, любисток, півонію і багато інших. Хочете зробити наше життя прекраснішим? Вирощуйте квіти, милуйтеся їхньою красою і діліться радістю споглядання з оточуючими.

2. Вибірковий переказ за планом і опорними словами.

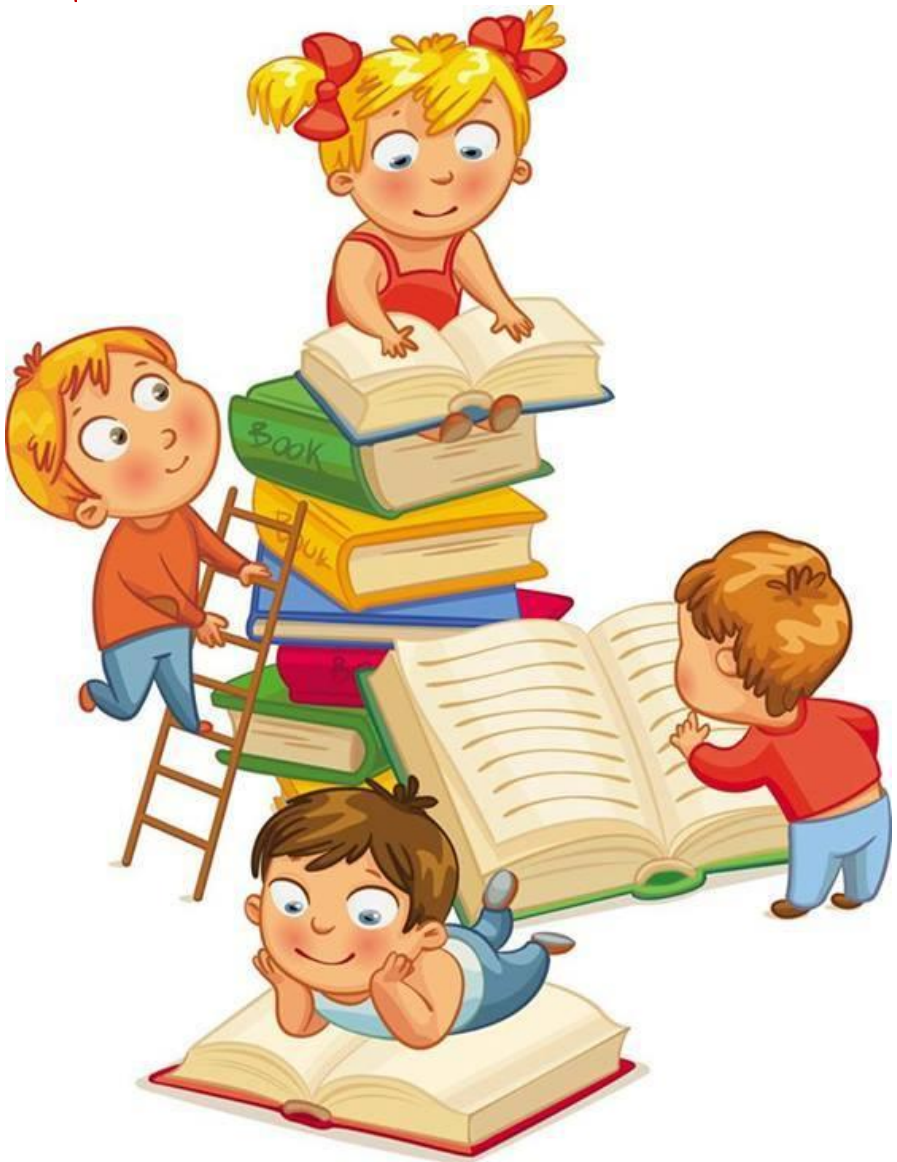
План:

1. Що називають очима природи?
2. З якими квітами порівнюють жінок?
3. Де оточують нас квіти?
4. На чому можна зображувати квіти?
5. Які квіти ростуть на території ПМР?

Опорні слова:

Види квітів	шавлія, лаванда, коріандр, м'ята, конвалія, ромашка, тюльпан, лілея, троянда, мак, барвінок, любисток, півонія
Зображення квітів	на вишитих рушниках, скатертинах, тканинах, гончарських виробах, стінах

Цікаве читання

ЛЕГЕНДИ НАШОГО КРАЮ. «ДНІСТЕР». В. СИМОНЕНКО. «ВИРОСТЕШ ТИ, СИНУ...»

Дністер

Кажуть, десь далеко в Карпатах є такий дід, що керує водами. Він їх тримає під землею і випускає лише скільки треба, бо якби всі повиривалися на волю, то наробили б великої шкоди. А так ходять вони підземними льохами, дають поживу лісам, травам і навіть на високі гори просочуються.

Якось бігав там попід землею прудкий потічок, заглядаючи в кожний куточок. Потрапив він на вузьку щілину, виглянув на світ. Світло так його вразило, що мало не осліп. Але згодом звикся, побіг до діда й став проситися на світ.

Дід став відраджувати пустуна. Але потічок так просився, що дід зрозумів: його вже ніяка сила не спинить.

– Як так, то йди, – каже йому, – але про нас не забувай. Хто звідси виходить – назад не вертається, вода догори не тече. І ти будеш бігти, бігти, доки не добіжиш до моря. А як добіжиш, то воно тебе прийме до себе і вже не відпустить.

Потічок уже зібрався вибігати, та дід притримав його й каже:

– Зачекай. На тобі два камінці, сховай добре. Як добіжиш до моря, покажеш йому, аби воно знало, з якого ти роду й звідки.

Потічок ухопив камінці й побіг, аж зашуміло. Дорогою почав людям служити. Вони клали млини, і він їх крутив, бо минати не було як. Жінки приходили зі шматтям, і він мусив їм його полоскати. Чоловіки приходили ловити рибу.

Так він добіг аж до моря. Привітався з тими величезними водами, передав поклін від свого діда і став проситися, аби море прийняло його до себе.

Море зашуміло й каже:

– Ну, добре, я тебе прийму, але мусиш сказати, як ти називаєшся.

– Не знаю.

– Ти не знаєш, але я маю знати, кого беру до себе.

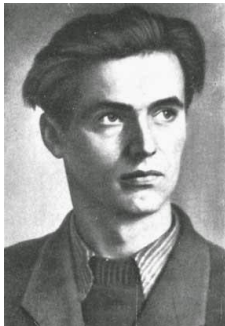
– Дід дав мені два жовтенькі камінчики, щоб показати тобі.

– Покажи.

Потічок – лап, лап довкола себе, а камінців нема.

– Ви знаєте, я їх дорогою на дні стер.

– На дні стер, то на дні стер, – сказало море. – Якщо так, то відтепер будемо називати тебе Дністер.

Симоненко Василь Андрійович народився 8 січня 1935 року в селі Бієвцях на Полтавщині. Як і більшість його ровесників, зазнав нестатків. Його сім'я була бідною. Він бачив натружені руки матері, чув уроки доброго діда. Закінчив школу, а потім – факультет журналістики Київського державного університету. Після закінчення працював газетярем у м. Черкаси. Його життя схоже на блискавку, яка яскраво спалахує і швидко згорає. А, можливо, це обірвана струна, яка звучить і після його смерті. Помер поет 14 грудня 1963 року.

Виростеш ти, сину

Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу,
Виростуть з тобою приспані тривоги.
Можеш вибирати друзів і дружину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.
Можна вибрати друга і по духу брата,
Та не можна рідну матір вибирати.
За тобою завше будуть мандрувати
Очі материнські і білява хата.
І якщо впадеш ти на чужому полі,
Прийдуть з України верби і тополі,
Стануть над тобою, листям затріпочуть,
Тугою прощання душу залоскочуть.
Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

(В. Симоненко)

- У яких рядках виражена основна думка вірша?
- Знайти вислови, вжиті в переносному значенні.

Б. ГРІНЧЕНКО. «ОЛЕСЯ»

-----ТЕСТОВА ПЕРЕВІРКА МОВНИХ ЗНАНЬ -----

Дата _____

1. Де відбувається дія твору?
а) в місті; б) в селі; в) у лісі.
2. Хто жив у хатинці на краю села?
а) матуся з дітьми; б) дідусь з дітьми; в) діти.
3. Які розповіді полюбляли слухати діти?
а) чарівні; б) про тварин; в) про неволю.
4. Для чого діти пішли у ліс?
а) за ягодами; б) на прогулянку; в) щоб зустріти незнайомців.

5. Кого діти зустріли в лісі?

6. Про що попросили татари дівчину?

- а) показати, де ягоди; б) показати, де село;
- в) показати, де багновище.

7. Як дівчинка Олеся врятувала село від татар?

- а) вона вбила татар;
- б) вона завела татар далеко в ліс, що вони заблукали;
- в) показала їм іншу дорогу.

8. Охарактеризуйте Олеся

Оцінка _____

НАРОДНІ ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДИ. НОВИЙ РІК. А. КОСТЕЦЬКИЙ. «ГРУДЕНЬ»

1. Читання тексту. Народні звичаї та обряди. Новий рік.

Новий рік

За тиждень після Різдва, 14 січня за старим стилем, весь український народ святкує Новий рік. Новий рік – одне з найдавніших, найпопулярніших календарних свят. За церковним календарем у цей день припадає св. Василя. Всіх Василів вітають з іменинами.

У надвечір'я Нового року у церквах відбуваються урочисті Богослужіння на закінчення Старого року, щоб наприкінці року подякувати Богові за вже отримані ласки і попросити нових на наступний рік.

Як на Святвечір, так і напередодні Нового року, тобто 13 січня, готують святкову вечерю, яку в народі величають Щедрою,

тому що страви цього вечора не є пісними: тут на столі і кутя, і ковбаси, і холодець, і шинка...

Опівночі, коли вже заступає Новий рік (його в народі називають ще Василем), господар вітає всіх присутніх із Новим роком, складає кожному побажання, а після молитви всі сідають до святкового столу.

Тільки посідали за стіл, а під вікном уже щедрують. Це дівчата групами чи поодиноці приходять до односельців, щоб защедрувати – привітати з новолітуванням. До хати, зазвичай, не заходять: ставши біля вікна і попросивши дозволу, співають пісень, якими вшановують господарів. Виглядає це так: гурт дівчат стає у коло, а всередині – «береза» з ліхтарем – найбільш голосиста дівчина, яка і заводить коляду або щедрівку, всі інші її підхоплюють. Ліхтар, який дівчина носить у руках, прив'язують до довгої тички, щоб здалеку було видно, що йде дівоча коляда.

У перший день Нового року хлопчики-підлітки удосвіта оббігають оселі рідних і сусідів, щоб посіяти в їхніх домівках зерно і привітати з Новим роком. Перше, зазвичай, посівають вдома. За це батьки обдаровують своїх посівальників грішми та ласощами. Хлопці насипають зерно у спеціально сплетені рукавички або просто в кишені. Заходять до хати і просять дозволу посівати.

Побажання, які висловлюють діти під час посівання, виконують речитативом, наприклад:

Сійся, родися,
Жито, пшениця,
Всяка пашниця.
Зверху колосиста,
Зісподу корениста.
Будьте зі святом здорові,
З Новим роком!

Посівальників, що ходять невеличкими групами, приймають як найбільш бажаних гостей: запрошують сісти до столу, щоб свати сідали (так кажуть там, де є незаміжні дівчата).

Після закінчення всіх обрядових дій господарі пригощають їх яблучками, бубликами, свіжоспеченими млинцями, часто дають і

дрібні гроші. Лівову частину ласощів, яких назбирується чимало, діти віддають собакам. Тому посівальників постійно супроводжують зграї собак.

Перший посівальник на Новий рік звичайно буває і першим показником. Саме через показників і виник обряд посівання. Показником вважалася людина, яка першою відвідувала оселю на Новий рік. За повір'ям, такий гість мав неодмінно принести родині щастя або невдачі протягом року. Тому люди спостерігали, хто першим завітає до хати. Найкращими показниками вважалися особи чоловічої статі. І вже зовсім зле, якщо передувала жінка, особливо стара, немічна чи хвора бабуся.

Окрім щедрування, засівання та ритуального обміну вечерею (як на Святвечір) проводять ще обрядові ігри з масками («Меланка», «Коза»). Недаремно говорять, що Новий рік приходить не сам, а з дівчиною Меланкою.

За «Меланку» вибирали парубка, що вмів добре жартувати. Меланка сама не ходила. Її супроводжували дід із гарапником, коза, ведмідь, журавель, циган, чорт та інші персонажі.

Ватага рухалася селом із жартами та сміхом. Циганка чіплялася ворожити, циган – коні міняв, ведмідь танцював, коза грала на скрипці, а журавель – найвищий хлопець в селі – вибивав у бубон. Разом із Меланкою вони вели танок і співали:

Ой, черчику Васильчику,
Посію тебе в городчику,
Буду тебе шанувати
Сім раз на день поливати.

2. Робота над віршем А. Костецького «Грудень». Відредагуй вірш.

Грудень

Раптовий сніг упав на _____,
завис _____ на гілках,
і _____ сосен зелень
у неполоханих _____.

Вже влаштувавсь _____ на зиму
в барлозі _____ і _____,
лежить і згадує ожину –
і _____ у сні.
А _____ клени та берези
ховають _____ в теплий _____
і _____ обережно
аж до далекої _____.

М. ВОРОНИЙ. «ЄВШАН-ЗІЛЛЯ»

----- **ЛІТЕРАТУРНИЙ ДИКТАНТ** -----

1. Як малий половчанин потрапив до князя Володимира? _____

2. Як жилося хлопчикові у князя? _____

3. Як почував себе старий хан, батько хлопчика? _____

4. Кого хан вирішив послати по сина? _____

5. Що порадив хан посланцеві, щоб розбудити пам'ять юнака? _____

6. Як поставився хлопчик до слів посланця? _____

7. Кого і що саме побачив юнак під впливом пахощів євшан-зілля?

8. Що зробив юнак під впливом спогадів? _____

Оцінка _____

**Л. ГЛІБОВ. ЗАГАДКИ.
БАЙКА «КОНИК-СТРИБУНЕЦЬ»**

1. Добери відсутній склад у висловлюваннях, читай якомога швидше.

- За ___рати носа.
Ви ___нути з голови.
Бе ___жи, як зіницю ока.
Наки ___ти п'ятами.
На ___ти води в рот.
Ди ___тися, як кіт на сало.
Вер ___тися під ногами.
Бай ___ки бити.

2. Яким був Коник на початку байки та яким він став наприкінці?

На початку _____
Наприкінці _____

3. Опиши Коника.

- Яким було його життя влітку?
- Як змінилася його поведінка? З чим це пов'язано?
- Про що Коник просив Мурав'я?
- Якою була відповідь Мурав'я? Як ти розумієш його слова?
- Які слова є мораллю цієї байки?

4. З'єднай і прочитай те, що найкраще розкриває тему байки Леоніда Глібова «Коник-стрибунець».

Не гостри зубів	а кажи навчуся.
Сім разів відміряй,	на чуже.
Тяжко тому жити,	щоб тобі не було того.
Не смійся з іншого,	хто не хоче робити.
Не кажи не вмію,	один – відріж.

5. Прочитай та відгадай.

ХТО РОЗМОВЛЯЄ?

(акровірш)

«Ой я бідна удовиця, —
Стала хникать жалібниця, —
Он калина, — їй не так!
Кажуть, пісні їй складають,
А про мене забувають,
І ніхто ніде ніяк!..»

«Стій лиш! Слава не брехуха, —
Обізвалась джеркотуха,
Розбирає, що і як!
От я славі догодила,
Кашку діточкам варила,
А тобі не вдасться так».

Л. УКРАЇНКА. «МАМО, ІДЕ ВЖЕ ЗИМА»,
«СПИТЬ ОЗЕРО»

----- ТЕСТОВА ПЕРЕВІРКА МОВНИХ ЗНАНЬ -----

Дата _____

1. Яке справжнє прізвище
Лесі Українки?

- а) Кравчук;
- б) Косач;
- в) Космач.

2. Який літературний
псевдонім матері Лесі
Українки?

- а) Олена Прокопенко;
- б) Олена Правденко;
- в) Олена Пчілка.

3. Скільки років було Лесі,
коли вона написала свій
перший вірш?

- а) 8;
- б) 9;
- в) 13.

4. Як називається перший
вірш Лесі Українки?

- а) «На зеленому горбочку»;
- б) «Вишеньки-черешеньки»;
- в) «Надія».

5. У якому селі на Волині пройшли дитячі роки Лесі?

- а) Колодіївка;
- б) Біла Криниця;
- в) Колодяжне.

Робота над статтею «Леся Українка»

Самостійне читання тексту.

- Якою зростала дівчинка?
- Що вона любила найбільше?
- Що тебе найбільше вразило в розповіді про Лесю Українку?
- Чи відрізняється твоє уявлення про письменницю від опису її вдачі у статті?

Бесіда за прочитаним віршем Л. Українки

«Мамо, іде вже зима»

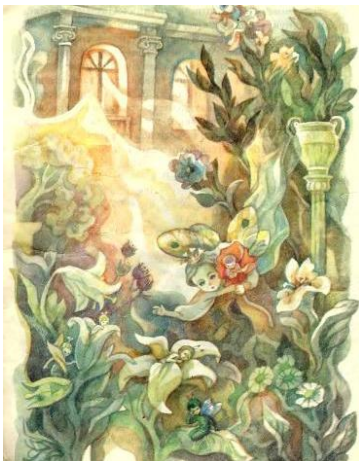
- Які ознаки зими змальовано у вірші?
- По що запитала дитина маму? Як мама відповіла їй?
- Як пояснила мама те, що пташка залишилася в рідному краї?
- Що чекає пташку взимку?
- Знайдіть рядки про те, як пташка долає труднощі.
- У яких словах передається любов і співчуття до пташки?

Оцінка _____

Л. УКРАЇНКА. «ЛЕЛІЯ»

1. Перекажи казку Л. Українки «Лелія» за поданими малюнками.

2. Опиши Лелію.

3. Опиши хлопчика Павлуся, коли він став квіткою маку.

Оцінка _____

І. ФРАНКО. «ЗАЄЦЬ І ВЕДМІДЬ»

Дата _____

1. Літературний диктант за змістом статті.

Де народився І. Франко? _____

Скільки було йому років, коли батько відправив хлопчика до школи? _____

Яких мов навчився Іван у школі? _____

Коли письменник почав писати? _____

Які твори І. Франка ти знаєш? _____

2. Робота над змістом твору І. Франко «Засць і Ведмідь».

Доведи, що цей твір є казкою. _____

Хто є головними героями казки? _____

Якими рисами характеру наділені Ведмідь і Заєць?

Ведмідь _____

Заєць _____

Яка головна думка казки? _____

Оцінка _____

«ТАРАСОВІ ПІСНІ» (ЗА О. ІВАНЕНКО). ПОЕЗІЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Дата _____

----- АУДІОВАННЯ -----

МАЛЕНЬКИМ ПРО ВЕЛИКОГО ТАРАСА

Якось уночі гуляв у саду молодий художник. Побачив він — сидить хлопець, малює. Підійшов, поглянув.

— Дуже добре малюєш! — сказав художник. — Ти вчишся малювати?

— Я працюю в артілі майстра-маляра.

— А звідки ж ти?

— Я з України.

А молодий той художник, Іван Сошенко, і сам був із України. Він про все розпитав Тараса і вирішив будь-що допомогти йому, бо був доброю, чулою людиною.

Іван Сошенко, молодий художник, учень Петербурзької Академії мистецтв, розповів своїм товаришам, друзям, учителям — професорам Академії, що зустрів надзвичайно талановитого хлопця — Тараса Шевченка. Дуже той хлопець Тарас хоче вчитись, а не може, бо кріпак, панові належить. А пан його — людина дарма що багата, а неосвічена, брутальна, пихата.

Учителем Івана Сошенка був славетний російський художник, професор Карл Брюллов. У нього бували інші художники, письменники, музиканти. Вони зацікавились Тарасом Шевченком і вирішили його викупити з неволі. А пан запросив за Тараса великі гроші — дві з половиною тисячі. Де такі гроші взяти? Таких великих грошей ніхто з них не мав, адже вони не багатії були!

Радилися вони, радилися і вирішили: Карл Брюллов намалює портрет свого друга — відомого і любимого всіма поета Жуковського, і розіграють той портрет у лотерею, а за виручені гроші викуплять Тараса. Так і зробили.

Настав великий день у житті Тараса. У Брюллова зібрались ті великі благородні люди, які викупили Тараса і дали йому папір, на якому було написано, що він уже вільна людина. Тарас поцілував той папір і заплакав. І всі ті добрі, славні люди теж плакали і раділи за Тараса Шевченка.

Став Тарас вільною людиною.

(За О. Іваненко)

Тестові завдання

1. Де гуляв уночі молодий художник?

а) у парку; б) у саду; в) у лісі.

2. Де працював хлопчик?

а) у пана; б) у дядка; в) в артілі.

3. Ким був молодий художник?

а) Іван Сошенко; б) Іван Шишкін; в) Іван Айвазовський.

4. Скільки грошей запросив пан за Тараса?

а) одну тисячу; б) дві тисячі; в) дві з половиною тисячі.

5. Чий портрет малював Карл Брюллов?

а) свого друга; б) автопортрет; в) молодого художника.

6. Доповни речення: Тарас став...

а) щасливою людиною; б) вільною людиною; в) багатою людиною.

Оцінка _____

«БЕРЕЗЕНЬ» (ЗА В. СКУРАТІВСЬКИМ)

Дата _____

1. Добери до наведених слів епітети.

Весна – (яка?) _____

Небо – (яке?) _____

2. Відгадай слово, до якого підібрано ці прикметники.

Весняний, сонячний, теплий – _____ .
Яскраве, ніжне, кругле, жовтогаряче – _____ .

3. Відгадай загадку.

Тане сніжок, оживає лужок,
День прибуває. Коли це буває? _____

4. Вивчення вірша напам'ять.

Зима ще злиться, бідолаха,
а вже весна бере своє,
і березень бурульки з даху,
немов цукерочки, жує. (Микола Лисич)

5. Робота над змістом твору «Березень» (за В. Скуратівським).

Чому у хлопчика на душі було весело і святково?

Що робила бабуся березневого дня?

Коли треба саджати розсаду?

Чому Новий рік мав починатися в березні?

Якого числа настає весняне рівнодення?

Випиши приказки з тексту.

Оцінка _____

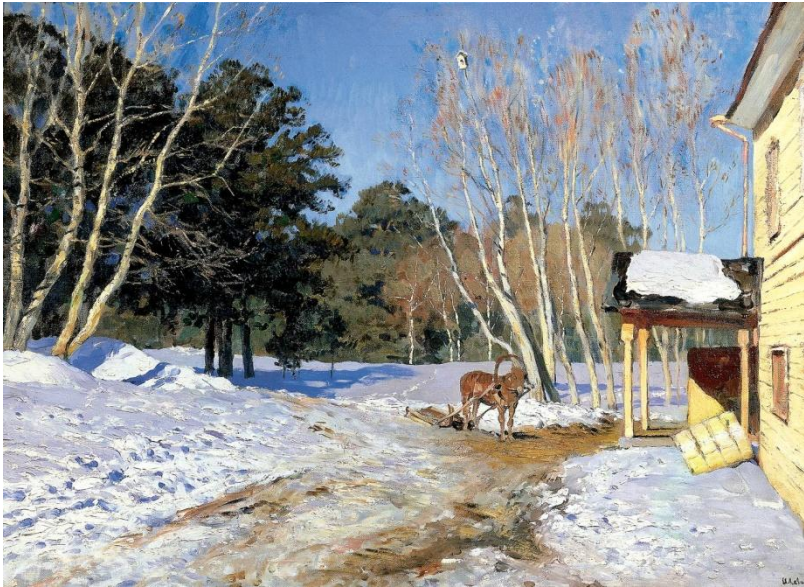

ЗУСТРІЧ ВЕСНИ

----- ТВОРЧА РОБОТА -----

Дата _____

1. За поданою картиною напиши твір «Зустріч весни».

Картина І. Левітана «Березень»

**ВІРШІ УКРАЇНСЬКИХ
І ПРИДНІСТРОВСЬКИХ ПОЕТІВ ПРО ВЕСНУ.
СПИРИДОН ВАНГЕЛІ. «ВЕСНА»**

1. Робота з віршем А. Спориш «Люблю весну!».

Люблю весну!

Люблю весну таку веселу і квітучу,
Коли навколо все буяє і цвіте,
Коли дівчатка всі збігаються у купу,
І кожна свій віночок знов плете.

Бо навесні цвітуть не тільки квіти.
Душа у кожного по-новому цвіте.
І чи дорослі це, чи діти,
Всіх зігріває сонце золоте.

2. Робота над текстом Спиридона Вангелі «Весна».

Весна

Завила хуртовина і повалив сніг, ніби в середині зими. Замело дороги. Під білими шапками сховалися будинки. Горобці під навісом сердилися:

– Ну що це таке? Знову зима! Адже не лютий надворі!

А Голуб сказав:

– Піду Весну шукати. Може, вона заблукала? А ви, горобці, беріться довбати у хмарах дірочку, щоб сонце не задихнулося.

Проковтнув Голуб зернятко і вирушив у далеку путь.

Три дні і три ночі шукав він Весну, ночував, де доведеться, тремтів від холоду, але все летів і летів на південь. А на четвертий день він раптом відчув, що хтось пестить його лапки. Гріє начебто. Чи не Весна?

І він опустився на берег річки.

– Це ти, Весно?

– Я, Голубчику.

– А що ти тут робиш?

– Ламаю лід, щоб Річку випустити. Зима її закритою тримала...

– А де твої птахи, Весно?

– Шпаки – за першим пагорбом, ластівки – за третім, жайворонки ще далі.

– Приходь, Весно, і в село до Раду. Приходь, набридла нам Зима.

– Туди шлях і тримаю, Голубчику, – відповіла Весна і взялась знову лід ламати.

Полетів Голуб за пагорб, подивився на шпаків, потім за третій – до ластівок. Підмовив птахів летіти мерщій у село до Ради.

А коли повернулися вони до ріки – на воді не було ні шматочка льоду, а на берегах розцвіли фіалки. Пішла Весна на північ, в село до Раду...

Полетіли птахи слідом за Весною, наздогнали її біля самого села. Сонце вирвалося з полону хмар і зігрівало тепер землю теплим світлом.

– Ось вона, Весна! Я привів її! – воркотав Голуб, кружляючи над селом.

А ягня, яке щойно народилося, дригало хвостиком. Воно ж бо думало, що у світі завжди Весна.

3. Прочитай вірші українських поетес. Вивчи один за вибором напам'ять.

Вербові сережки

Біля яру, біля стежки
одягла верба сережки.
Головою хилитала,
потихесеньку питала:
– Де ота біленька хатка,
що гарнесенькі дівчатка?
Хай би вибігли до стежки,
подарую їм сережки.

Ліна Костенко

Весняні квіти

Весна-чарівниця, неначе цариця,
наказ свій послала, щоб краса
встала,
і проліски, і травка, й зелена
муравка,
і кульбаба рясна, і фіалочка ясна –
всі квіти весняні, веселі, кохані,
з-під листя виходять, голівки
підводять
од сну зимового до сонця ясного!

Олена Пчілка

I. ПРОЦЬКІВ. «ЛЕГЕНДА ПРО МАТЕРІВ»

Аналіз легенди

Тема: _____

Головна думка: _____

Дійові особи: _____

Композиційна будова

Зав'язка: _____

Розвиток дії: _____

Кульмінація: _____

Розв'язка: _____

Характеристика матерів _____

Характеристика синів _____

Характеристика Нептуна _____

Перекажи за планом.

План

1. Жили люди-трударі на березі Чорного моря.
2. Три юнаки пустили стріли в бік моря.
3. Гнів Нептуна.
4. Матері дають силу синам.
5. Слабкі та немічні жінки?
6. Матері віддають красу дочкам Нептуна.
7. Некрасива жінка?
8. Нептун карає своїх дочок.
9. Чому плачуть чайки над морем?
10. Сини заблукали у морі без доріг.
11. Прохання матерів.
12. Сила материнської любові.

Оцінка _____

Б. ГРІНЧЕНКО. «КСЕНЯ»

-----ТЕСТОВА ПЕРЕВІРКА МОВНИХ ЗНАНЬ -----

Дата _____

1. За чим діти пішли в ліс?

а) за грибами; б) за ягодами; в) за квітами.

2. Кого найбільше боялася Ксеня?

а) вовків; б) злодіїв; в) кабанів.

3. На яке дерево залізли діти?

а) на липу; б) на вербу; в) на дуба.

4. Яка пташка налякала дітей?

а) ворона; б) сова; в) сорока.

5. Від чого у лісі зробилося зовсім видно?

а) від місяця; б) від пожежі; в) від сонця.

6. Хто знайшов дітей?

а) батько Василя; б) батько Ксені; в) сусіди.

Оцінка _____

СПИРИДОН ВАНГЕЛІ. «БАТЬКІВСЬКА ХАТА», «КАСА МАРЕ»

Батьківська хата

Давно це було. Захворів Санду, танув на очах. Батько водив його до лікарів, та ніщо не допомагало.

– Треба хлопчикові до моря, в теплі краї, – сказав лікар.

– Ех, якби він ластівкою був... – зітхнув батько.

Продав батько коня і корову, насилу зібрав грошей на дорогу – і відправився Санду в далекі краї...

Багато-багато років минуло. Не дочекався батько сина, а мати все чекала.

Одного разу отримала вона конверт, прикрашений різнокольоровими марками.

«Позбувся я хвороби, – писав Санду, – але нищить мене туга за рідним домом – найважча хвороба на світі!»

І ось з'явився біля хвіртки чоловік із сивою головою. Опустився на коліна, притиснувся до землі губами.

– Санду! – мати впустила з рук тарілку.

Дивиться на неї син, а слова вимовити не може. Обійшов він будинок на колінах, а потім поцілував його поріг. Зібрався народ.

– Німий, бідолаха, – говорили люди. – Або забув мову?

Тільки до вечора повернулася мова до Санду.

– Здрастуй, мамо... – сказав він і обійняв матір. А як обійняти рідний дім?..

Каса маре

– Мамо, – запитав одного разу Тудор, – чому ти називаєш цю кімнату каса маре, адже каса маре – це великий будинок?

– Тому що ця кімната – для гостей. А коли гості йдуть, знаєш, хто залишається в кімнаті?

– Хто?

– Пам'ять про дідуся з бабусею. Бачиш, на стінах – їхні фотографії, а на підлозі – бабусин килим.

– А ще хто залишається?

На це питання Тудора відповів батько:

– У цій кімнаті живе Іляна Косинзяна. Вона тут господиня. Пам'ятаєш про Іляню Косинзяну з наших казок? Вона така гарна і добра.

– Звичайно, пам'ятаю! Так от чому в нас так красиво!

З тих пір задумав хлопчик підстерегти в каса маре Іляню Косинзяну.

Сидів він одного разу в кімнаті, сховавшись за горою подушок. Раптом чує – кроки, хтось до вікна підходить.

– Ой, яка гарна! Ось вона – Іляна Косинзяна.

Штори розсунулися, і Тудор побачив маму.

– Так це ти Іляна Косинзяна!

Мама посміхнулася і погладила Тудора по голові.

Шарик

Село, у якому жив маленький Вовка з батьками, розкинулося широко і привільно біля великого озера. Вовка вважав, що краще їхнього села немає у всьому світі. Та й, правду кажучи, мальовничі місця були тут: ліс, невисокі гори і доглянуті поля, обрамовані лісопосадками. Любив Вовка свій рідний край всіма силами своєї маленької душі. Інших місць він не бачив поки що, був ще маленьким, ходив до початкової школи. Але був він у ту пору, про яку розповідається, досить самостійним хлопчиком – перейшов у третій клас.

Одного разу зібрався у ліс зі своїми ровесниками за ягодами і грибами. Такі прогулянки він дуже любив: адже в лісі завжди багато чого цікавого визнаєш. У цей раз вони вирішили піти далі, ніж звичайно. Там, за балкою, росло багато ягід, та й грибів силу-силенну приносили дорослі. Ходити за балку батьки своїм синам і дочкам забороняли. Малюки могли заблукати. Але друзі запрягнулися нікому не розповідати, що так далеко ходили у ліс.

І ось вони крокують ледве помітною стежиною до балки. Раптом хтось із дітей, коли стежина, звиваючись, пішла вниз, помітив курінь. Спочатку діти злякалися. Можливо, хтось страшний у тому курені живе? Але потім, придивившись, осмілилися і підійшли до лісового житла. Вовка вирішив заглянути усередину. Було темнувато, і він не одразу побачив у кутку куреня маленьку тваринку, зщулену у клубок. Вовка відскочив від входу і сказав:

– Там хтось є...

– Великий? – зі страхом спитали друзі.

– Ні, здається, маленький, – невпевнено сказав Вовка.

Він трохи подумав і сказав:

– А раптом йому допомога потрібна?

Він знову проліз у курінь, пововтузився там трохи і радісно закричав:

– Хлопці, тут щеня маленьке!

Вовка вийшов із куреня, і діти відразу обступили його.

– Який маленьке і брудне, – загаласували діти. – Давай його в озері скупаємо. Дивіться, воно, здається, у крові, – помітив один із друзів.

Хлопчик уважно оглянув щеня, потім притулив його до грудей. Щеня жалібно заскавчало.

– Воно все тремтить. І худеньке яке, – Вовка почав обережно його гладити. – Я його додому заберу, тут він зовсім пропаде.

– Правильно, – підтримали діти.

Повернулися діти з лісу рано, так що ніхто з дорослих і не помітив їхньої відсутності. Вовка сховав щеня під ганок, почав таємно підгодовувати. Щеня росло на очах. Воно радісно гавкало, коли з'являвся хлопчик, і ховати його не було можливості. Мати все знала і радила Вовці у всьому зізнатися батькові. Адже у них вже був великий сторожовий пес. Він охороняв їхній сад, що розкинувся одразу за будинком. Вовка теж його любив, але боявся. Трезор був серйозним сторожем і на дитячі ігри не реагував. А тут свій песик з'явився, та ще й відгодований власними руками. Хлопчик без роздумів назвав його Шариком. Адже дуже смішно він котився за Вовкою і потішно дзявкав.

Коли діти одного разу побачили його, то не впізнали. «Ось який Шарик! – здивовано вигокували вони. – Справді, «шарик».

Батько на зізнання Вовки нічого не сказав, тільки кивнув головою. І Вовка притямом почав майструвати своєму улюбленцю будку. І був Шарик у будинку за дзвіночка. Хто до воріт чужий

підійде, він одразу же сповіщав своїх хазяїв гавканням. Вовка вже початкову школу закінчив до того часу. Шарик підріс і став звичайним дворним собакою. Але від інших дворняжок він відрізнявся кмітливостю і великою відданістю Вовці. Ніколи Шарика не прив'язували біля будки, і він часто проводжав хлопчика до школи, чекав біля воріт його

повернення. Сусідські хлопці дивувалися і заздрили Вовці, що у нього такий гарний друг.

Одного разу в ясний лютневий день Вовка вирішив піти у ліс зі своїм Шариком. Було не дуже морозно, сонце світило так, ніби ось-ось струмочки потечуть. У лісі було не просто гарно, а казково. Сніг під сонцем трохи просів і став липким, але це не заважало Вовці та Шарику весело гратися.

Зимовий день хоча і сонячний був, але короткий. Вовка схаменувся, коли вечірні сутінки накрили все довкола. Потрібно було повертатися додому. Тим паче, що темніло в цю пору досить рано і стрімко. Друзі поспішили додому. Шарик, весело махаючи хвостиком, біг попереду, за ним швидким кроком поспішав Вовка. Щоб скоротити шлях, він вирішив рвонутися через поле. А там, недалеко від його краю, знаходилася силосна яма. До цього часу вона була пустою, але за осінню і зимову непогоду сховище силосу наповнилося водою. Поверхня була скована міцним на вигляд льодом. Вовка вирішив скоротити шлях і ступив на нього. Він хотів одним ривком перемахнути цю несподівану перешкоду, але біля крайки протилежної стіни лід не витримав, і Вовка провалився. Глибина тут була чималою – до двох метрів – а головне, не було за що вхопитися. Хлопець почав кричати від страху і кликати на допомогу. Але, на жаль, у цю пору в полі жодного подорожнього не було. Шарик розпачливо гавкав, але нічим не міг допомогти своєму другові. У цей час вздовж поля до колгоспної ферми їхав, не поспішаючи, трактор. Шарик почув шум двигуна і кинувся напереріз транспорту. Підбігши до трактора, він відчайдушно загавкав і завертівся перед передніми колесами. Тракторист здивовано подивився на сміливого собаку і дав зайвого газу, щоб налякати його. Але Шарик не відступав. Він вертівся і гавкав перед колесами, а коли зрозумів, що тракторист не збирається зупинитися, кинувся на підніжку трактора. Двері кабіни були відкриті, і Шарик встиг зачепитися за рукав фуфайки тракториста. Таке нахабство той не стерпів. Зупинив машину і вирішив дати прочухана настирному собаці. Але Шарик не тікав і більше не кидався, а гавкання його стало благальним. Нарешті, тракторист зрозумів, що тут щось не те. Шарик відбіг і знову

зупинився, оглянувшись на тракториста, ніби звав його за собою. Чоловік сплюнув із пересердя і швидким кроком пішов за собакою. І коли вони підійшли до силосної ями, тракторист все побачив і зрозумів. Вовку він витягнув. Хлопчик ледве ворушив губами.

Вовка потрапив до лікарні. Лежав він аж до весни. За вікном росли дві високих струнких тополі, і він спостерігав за химерною грою тіней, які відкидали на стіну гілки тополь. Він часто думав про той нещасний вечір і про свого вірного друга Шарика. У лікарні вже знали, хто саме допоміг врятувати Володю. Одного разу лікар завітав до нього в палату і, посміхаючись, сказав:

– Ану, герою, виглянь у вікно, до тебе прийшли.

Вовка зіскочив і підбіг до вікна. Там стояли його друзі та весело махали йому кепками, а поряд з ними стрибав і радісно гавкав його Шарик.

– Скоро виписуємо тебе, – сказав лікар. – Ось знову зі своїм другом будеш разом, – озирнувшись на порозі, підмітив з теплою в голосі: – Гарний у тебе друг. Бережи його.

Вовка і сам знав, який у нього чудовий Шарик. Ніколи і нікому він його не віддасть. І він почав рахувати години до свого повернення додому.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. МОВА І МОВЛЕННЯ

1. Іменник як частина мови	5
2. Рід і число іменників. Відміни іменників	7
3. Робота над діалогом	9
4. Відмінювання іменників	10
5. Творча робота	13
6. Прикметник як частина мови	14
7. Деформований текст. «Український віночок»	18
8. Аудіювання «Лось»	19
9. Займенник як частина мови	21
10. Контрольне списування «Врятуйте нашу планету!»	23
11. Дієслово як частина мови	24
12. Робота над діалогом	27
13. Усний переказ «Квіти нашого краю»	28

РОЗДІЛ ІІ. ЦІКАВЕ ЧИТАННЯ

1. Легенди нашого краю. «Дністер». В. Симоненко. «Виростеш ти, сину...»	30
2. Б. Грінченко. «Олеся»	32
3. Народні звичаї та обряди. Новий рік. А. Костецький. «Грудень»	33
4. М. Вороний. «Євшан-зілля»	36
5. Л. Глібов. Загадки. Байка «Коник-стрибунець»	37
6. Л. Українка. «Мамо, іде вже зима», «Спить озеро»	38
7. Л. Українка. «Лелія»	39
8. І. Франко. «Заєць і Ведмідь»	41
9. «Тарасові пісні» (за О. Іваненко). Поезія Т.Г. Шевченка	42
10. «Березень» (за В. Скуратівським)	43
11. «Зустріч весни». Творча робота	45
12. Вірші українських і придністровських поетів про весну. Спиридон Вангелі. «Весна»	47
14. І. Процьків. «Легенда про матерів»	49
15. Б. Грінченко. «Ксеня»	50
16. Спиридон Вангелі. «Батьківська хата», «Каса море»	51
17. Петро Данич. «Шарик»	53